

УДК 336.77:336.71

Шацька З.Я.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
Київського національного університету технологій та дизайну***Тимченко І.В.***магістр факультету економіки та бізнесу
Київського національного університету технологій та дизайну*

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

PROBLEMS IN THE BANKING LENDING TO ENTERPRISES OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто теоретичні та методологічні аспекти щодо особливостей кредитування вітчизняних аграрних підприємств на сучасному етапі з урахуванням впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників. На основі визначених чинників узагальнено проблеми залучення банківських кредитів у сільське господарство країни. Виявлені проблеми забезпечення аграрних підприємств фінансовими ресурсами дозволили визначити напрями вдосконалення системи банківського кредитування вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників. Визначено схему кредитування підприємств агропромислового комплексу шляхом використання лізингу. Особлива увага приділяється розрахунку ефективності лізингової операції для вітчизняного товаровиробника. Сформовано принципи кредитування сільськогосподарських товаровиробників на сучасному етапі. Визначено напрями удосконалення процесу довгострокового кредитування вітчизняних сільськогосподарських підприємств банками в ринкових умовах господарювання.

Ключові слова: сільськогосподарський товаровиробник, банківський кредит, державна підтримка, лізинг, платоспроможність, ризик.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены теоретические и методологические аспекты относительно особенностей кредитования отечественных аграрных предприятий на современном этапе с учетом влияния разных внешних и внутренних факторов. На основе выявленных факторов обобщены проблемы привлечения банковских кредитов в сельское хозяйство страны. Выявленные проблемы обеспечения аграрных предприятий финансовыми ресурсами позволили определить направления усовершенствования системы банковского кредитования отечественных сельскохозяйственных товаропроизводителей. Определена схема кредитования предприятий агропромышленного комплекса путем использования лизинга. Особое внимание отводится расчету эффективности лизинговой операции для отечественного товаропроизводителя. Сформированы принципы кредитования сельскохозяйственных товаропроизводителей на современном этапе. Определены направления усовершенствования процесса долгосрочного кредитования отечественных сельскохозяйственных предприятий банками в рыночных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: сельскохозяйственный товаропроизводитель, банковский кредит, государственная поддержка, лизинг, платежеспособность, риск.

ANNOTATION

The article deals with the theoretical and methodological aspects regarding features of lending to domestic agricultural enterprises at the present stage, taking into account the effect of various external and internal factors. On the basis of the factors identified, the authors generalized problems of bank loans to the country's agriculture. Identified problems of agricultural enterprises' financial resources enable to determine the direction of improving the sys-

tem of bank lending to domestic agricultural producers. A scheme of lending to agricultural enterprises through the use of leasing is determined. Particular attention is paid to the calculation of the efficiency of leasing operations for domestic producers. The principles of lending to agricultural producers at the present stage are formed. The directions of improving the process of long-term loans of domestic agricultural enterprises by banks in the market conditions are determined.

Keywords: agricultural producers, bank credit, government support, leasing, solvency, risk.

Постановка проблеми. У безперервності відтворювального процесу і розвитку підприємницької діяльності в аграрній сфері важливе значення відіграє вітчизняна банківська система через запровадження прогресивних механізмів кредитування сільськогосподарських підприємств. Об'єктивна необхідність використання кредитних відносин в аграрній сфері економіки пов'язана з особливостями сільськогосподарського виробництва, нерівномірністю руху оборотних засобів підприємств, значними відхиленнями потреби в оборотних засобах від їхньої фактичної наявності.

Проблеми залучення банківських кредитів у сільське господарство особливо загострюються сьогодні, в умовах фінансово-економічної кризи, коли аграрна криза і некредитоспроможність аграріїв доповнюються фінансово-економічною кризою і відсутністю позикового капіталу у вітчизняних банках.

В умовах нестабільності економіки, кризи платежів, посилення інфляційних процесів значно зросло коло проблем у кредитуванні та комерційній підтримці вітчизняних аграрних підприємств. Це зумовлює необхідність їх оцінки, виявлення причин недофінансування та проведення подальшого аналізу щодо розв'язання зазначених проблем.

Для аграрних товаровиробників нашої країни доступ до позичкових ресурсів був і залишається досить складним, що спричинене як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Одна із умов отримання кредиту – кредитоспроможність позичальника, тобто гарантія повернення кредиту. В умовах же невисокого рівня прибутковості, а частіше збитковості, низької

ліквідності активів, сільськогосподарські підприємства не кредитоспроможні. У результаті маємо замкнене коло: відсутність фінансових ресурсів – причина низької ефективності сільськогосподарського виробництва, а це, у свою чергу, унеможливує отримання кредитних ресурсів. У цих умовах необхідна розробка та реалізація нових, адекватних сучасним ринковим умовам підходів до фінансово-кредитного забезпечення галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми розвитку та вдосконалення кредитних відносин в аграрній сфері присвячені праці низки науковців та практиків, таких як В. Борисова, О. Гудзь, М. Дем'яненко, П. Лайко, М. Малік, О. Непочатенко, Б. Пасхавер, П. Саблук, А. Чупіс та ін. У їхніх дослідженнях розглядається широке коло питань стосовно взаємовідносин сільськогосподарських підприємств з комерційними банками, створення спеціалізованої фінансової інфраструктури, орієнтованої на обслуговування аграрного сектора, підвищення ефективності використання кредитних ресурсів тощо. Ці наукові здобутки стали фундаментальною основою вирішення найбільш актуальних питань фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва. Однак складність і масштабність проблемних питань вимагають подальшого удосконалення кредитної політики банків, яка б сприяла створенню економічних умов для ефективного використання кредитних ресурсів, припинення структурної перебудови економіки, її соціальної орієнтації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основними завданнями дослідження є виявлення основних теоретичних та методологічних аспектів щодо особливостей кредитування вітчизняних аграрних підприємств на сучасному етапі з урахуванням впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників. Існуючі дослідження обмежуються загальними характеристиками процесів і явищ в банківській діяльності без врахування галузевих особливостей діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення особливостей кредитування вітчизняних аграрних підприємств на сучасному етапі й розроблення пропозицій щодо стимулювання інвестиційного кредитування банками проектів в АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитування вітчизняних аграрних підприємств базується на тих принципах, що й кредитування підприємств інших секторів економіки, але має суттєві особливості, які визначаються залежністю відтворювального процесу в галузі від природних умов. А це обумовлює, по-перше, чітку періодизацію процесу виробництва та унеможливує перерви в ньому, що викликає потребу в забезпеченні надання кредитів для товаровиробників галузі в чітко визначений

час і в повному обсязі; по-друге, уповільнений оборот капіталу потребує збільшення термінів залучення кредитних ресурсів та зниження плати за кредит; по-третє, нееквівалентність обміну та низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва потребують зниження плати за кредит; по-четверте, низький рівень технічної оснащеності виробництва при високому рівні зносу техніки та використанні застарілої технології вимагає значного обсягу кредитного забезпечення інвестиційного характеру; по-п'яте, підвищений рівень ризикованості галузі потребує застосування адекватного рівня страхового захисту.

Отже, банківське кредитування – це інструмент розвитку суб'єктів господарювання та забезпечення неперервності процесів суспільного відтворення шляхом перерозподілу тимчасово вільної вартості на умовах строковості, платності, повернення та забезпечення.

Необхідність використання кредиту в сільському господарстві зумовлена його відносно низькою дохідністю, залежністю від природо-кліматичних умов, потребою поповнення оборотного капіталу, придбання основних засобів, запровадження нових виробництв і прогресивних технологій. Аграрне виробництво має яскраво виражений циклічний характер відтворення і є більш відсталим порівняно з промисловою сферою. Все це зумовлює наявність у сільгоспвиробників власного обігового капіталу і необхідність використання залучених коштів.

Більшість підприємств і банківів основною перешкодою активізації кредитування сільського господарства сьогодні вважають проблему кредитної застави. Останнім часом це питання почало вирішуватись шляхом застави особистого майна власників господарства, і хоча його вартість найчастіше не покриває сам кредит, проте це є ефективним стимулом для повернення кредиту. Застава особистого майна керівників підприємства широко використовується в інших, розвинутих, країнах, однак в Україні поки що або самі підприємці не хочуть ризикувати власним майном, або банки відмовляються зі зрозумілих причин брати в заставу будинки, якщо в них прописані діти.

З метою удосконалення процесу довгострокового кредитування сільськогосподарських підприємств банкам необхідно:

1. Ретельно оцінювати грошові потоки від інвестиційних проектів, що кредитуються. Це обумовлено тим, що грошові потоки на сьогодні є основним джерелом погашення довгострокових кредитів у сільськогосподарських підприємствах.

2. Звертати увагу на придатність об'єктів застави з точки зору можливості їх самостійного використання, перспектив їх розвитку тощо. Це обумовлено тим, що в аграрному секторі України склалася ситуація, коли об'єкт довгострокового кредитування одночасно виступає об'єктом застави.

3. Здійснювати контроль в процесі супроводу довгострокового кредиту за такими основними напрямками: цільове використання кредиту; фінансовий стан позичальника; стан збереження застави; своєчасність повернення основного боргу і відсотків; стан реалізації інвестиційного проекту та його функціонування.

Нині, в умовах економічної нестабільності, коли кредитоспроможність аграрних підприємств значно знизилася, а ціна кредиту виросла, можливості отримання кредитних ресурсів, особливо довгострокових, дуже обмежені. З іншого боку, необхідність оновлення основних фондів, гостра нестача сільськогосподарської техніки вимагають значних довгострокових фінансових ресурсів із застосуванням нетрадиційних форм і схем кредитування підприємств агропромислового комплексу.

Саме ефективність лізингу полягає у можливості використання особливих джерел фінансування і нерозривно пов'язана з поточним фінансово-господарським станом підприємства та перспективою його діяльності. У сучасному науковому середовищі є різні думки щодо визначення сутності лізингу. Більшість науковців розглядають його саме як специфічну форму фінансування капітальних вкладень, що є альтернативою банківському кредитуванню фінансових ресурсів, яка дає можливість підприємствам отримувати необхідні ресурси й уникати значних витрат, пов'язаних із моральним зносом і старінням засобів виробництва. На нашу думку, лізинг в АПК – це економічна категорія, яка є формою кредиту і характеризує різнобічні взаємовигідні відносини між учасниками операцій щодо ведення ефективної діяльності з метою оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Основними перевагами лізингу для орендаря є: підприємство-користувач звільняють від необхідності інвестування одноразової значної суми, а тимчасово вивільнені суми грошових коштів можуть бути використано на поповнення власного оборотного капіталу, що підвищує його фінансову стійкість; гроші, заплачені за оренду, враховують як поточні витрати, що входять у собівартість продукції, у результаті чого на цю суму зменшується оподатковуваний прибуток; підприємство-орендатор замість звичайного гарантійного терміну одержує гарантійне обслуговування обладнання на весь термін оренди; з'являється можливість швидкого нарощування виробничої потужності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Ефективність лізингової операції для сільськогосподарського лізингоодержувача можна визначити шляхом зіставлення загальної суми, яка виплачується згідно з лізинговим договором, і з ціною майна за готівко-

вий рахунок чи в кредит. При цьому треба враховувати податкові та інші пільги, які надані сільськогосподарському товаровиробнику. Порівняння загальної вартості лізингу з покупкою на умовах кредиту здійснюється за такими формулами [2; 7; 8]:

$$C_{cr} = \frac{C_0 + P_1}{T_1 - T_2}, \quad (1)$$

де C_{cr} – вартість придбання майна на умовах кредиту;

C_0 – вартість майна;

P_1 – щорічні платежі по лізинговому договору;

T_1 – податок з доходу;

T_2 – податковий кредит на прискорену амортизацію.

$$P_1 - \frac{C_{r2} + D}{T_3} + C_{rs}, \quad (2)$$

де C_{iz} – вартість майна на умовах лізингу;

P_1 – щорічні платежі по лізинговому договору;

C_{r2} – податковий кредит на інвестиції;

D – знижки лізингоодержувача;

t – строк дії лізингового договору;

T_3 – податок з доходу;

C_{rs} – залишкова вартість предмету лізингу.

Розрахунок ставки фінансового лізингу (I_r), необхідний для зіставлення умов запропонованих кредитором і потенційним лізингодавцем, здійснюється за формулою [3, с. 45]:

$$I_r = \frac{A + P_1}{\frac{1}{2} \times (C_i - C_{rs})}, \quad (3)$$

де P_1 – щорічні платежі по договору лізингу;

A – щорічна амортизація обладнання без урахування платежів за послуги лізингодавця нефінансового характеру;

C_i – початкова вартість майна.

Сільськогосподарський товаровиробник як лізингоодержувач, зіставивши лізинговий процент, який він повинен буде сплатити лізингодавцю за фінансування лізингової операції, з банківською кредитною ставкою, може визначити, що для нього вигідніше: підписати лізинговий контракт чи придбати необхідне майно у кредит.

Висновки. Таким чином, вищевикладене дає можливість зробити висновок про необхідність удосконалення існуючої системи кредитування та лізингу в Україні. Сучасні проблеми кредитування значно ускладнилися у зв'язку з посиленням фінансово-економічної кризи у країні. Сьогодні поряд із традиційними проблемами аграрного сектора та некредитоспроможністю сільськогосподарських товаровиробників присутні ще й криза банківської системи, яка спричинила значне подорожчання позичкових коштів, та економічна криза, яка охопила усі галузі економіки, позбавивши Державний бюджет країни

джерел надходження грошових коштів. У цих умовах розв'язати проблему кредитування аграрного сектора можна лише через відновлення економічної стабільності як основної умови стабілізації фінансової та банківської систем країни. А це, у свою чергу, можливе за умови активної участі держави в проведенні активної політики підтримки всіх учасників механізму кредитування: сільськогосподарських товаровиробників, банків, лізингових компаній. Головний інструмент цієї політики – посилене кредитування вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників за рахунок створення механізму цільового використання дешевого рефінансування банків виключно для кредитування реального сектора економіки.

Можливість отримання кредитних ресурсів дозволить подолати тимчасові труднощі розвитку аграрних підприємств та забезпечить досягнення значних конкурентних переваг продукції даної галузі, зміцнити не тільки продовольче самозабезпечення країни, а й активізувати завантаження суміжних галузей економіки. Тільки тоді, коли запрацює сільськогосподарське виробництво, почнуть розвиватися і сільські території, що сприятиме економічному зростанню країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 4-13.
2. Калашнікова Т.В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України / Т.В. Калашнікова // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 29-37.
3. Ковальчук К.Ф. Методологія вибору ефективного виду лізингової угоди основними учасниками : [монографія] / К.Ф. Ковальчук, К.М. Савчук, Т.В. Вишнякова. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2007. – 117 с.
4. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха, І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89-96.
5. Малій О. Г. Кредитування агровиробництва: тенденції та ефективність // Облік і фінанси АПК. – 2007. – № 1&2. – С. 69-72.
6. Непочатенко О.О. Роль банків у лізингових угодах // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 87&92.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посібн.] / Г.В. Савицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1584072041311/ekonomika/ekonomichniy_analiz_diyalnosti_pidpriyemstva.
8. Аналіз методик лізинга, економічний підхід в розрахунок лізингових платежів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unlease.ru/publications/full_documents/document_3/part_2.php.